

**Міністерство екології та природних ресурсів України
Закарпатська обласна державна адміністрація
Карпатський біосферний заповідник
Регіональний екологічний центр «РЕЦ-Київ»
Інститут екології Карпат НАН України**

ГОРИ І ЛЮДИ
(у контексті сталого розвитку)

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
14 – 18 жовтня 2002 р.
Том II
Рахів – 2002**

Ministry of ecology and natural resources of Ukraine
Carpathian biosphere reserve
Regional ecological centre “REC-Kyiv”
Institute of ecology of the Carpathians of the NAS of Ukraine
Transcarpathian regional state administration

MOUNTAINS AND PEOPLE
(in the context of sustainable development)

PROCEEDINGS
of the
International conference
October 14th – 18th, 2002
Volume II
Rakhiv – 2002

УДК 23:57.017.64 (23:551.515.9+502.4+504.7.06)

Підготовка і видання матеріалів конференції здійснені за фінансової підтримки Дунайсько-Карпатської програми Всесвітнього фонду природи та екологічного клубу "Карпати"

This conference proceedings have been produced and published with the financial support of WWF International, Danube-Carpathian Programme and ecological club "Carpathians"

ГОРИ І ЛЮДИ (у контексті сталого розвитку). Матеріали Міжнародної конференції, присвяченої Міжнародному року гір (м. Рахів, 14-18 жовтня 2002 року).

Ред. кол.: Гамор Ф. Д. (відп. ред.) та ін. – Рахів, 2002. – т. 2 – 604 с.

Матеріали збірника присвячені різноманітним аспектам сталого розвитку гірських регіонів. У другому томі подаються статті, в яких розглядаються питання попередження причин та ліквідації наслідків стихійних явищ у горах, детально аналізуються проблеми збереження біологічного та ландшафтного різноманіття гірських територій.

Для науковців, спеціалістів, працівників органів влади, студентів та широкого кола читачів.

Редакційна колегія: Гамор Ф.Д., д.б.н. (відповідальний редактор); Бедей М.І., к.б.н.; Беркела Ю.Ю.; Голубець М.А., академік НАНУ; Довганич Я.О.; Комендар В.І., д.б.н.; Лендел М.А., д.е.н.; Павличенко П. Г., к.б.н.; Парпан В. І., д.б.н.; Петровці М.М.; Покинньчерета В.Ф.; Стойко С.М., д.б.н.; Сухарюк Д.Д., к.б.н.; Томашук І.М.; Харута Ф.Г.; Хімко Р.В.

MOUNTAINS AND PEOPLE (in the context of sustainable development). The conference proceedings dedicated to the International Year of Mountains (Rakhiv, October 14-18, 2002).

Editorial Board: Hamor F.D., DSc (biology), editor-in-chief and others — Rakhiv, 2002 – v.2 – 604 p.

Proceedings are dedicated to various aspects of the sustainable development of mountainous territories. Questions about prevention causes and liquidation consequences of hazards in mountains, analysis problems of biological and landscape biodiversity conservation of mountainous territories are considering in articles of volume 2.

For the scientists, specialists, government body workers, students and for the general public.

Editorial Board: Hamor F.D., DSc (biology), editor-in-chief; Bedey M.I., Candidate of science (biology); Berkela Yu.Yu.; Holubets M.A., DSc (biology), academician of the NASU; Dovhanych Ya.O.; Komendar V.I., DSc (biology); Lendel M.A., DSc (economy); Pavlychenko P.G., Candidate of science (biology); Parpan V.I., DSc (biology); Petrovtsi M.M.; Pokynchereta V.F.; Stoiko S.M., DSc (biology); Sukharyuk D.D., Candidate of science (biology); Tomashuk I.M.; Kharuta F.H.; Khimko R.V.

ISBN 966-7524-36-1

© Карпатський біосферний заповідник

Наукова думка, 1992. - 166 с.

3. Васильева Л.Н. Изучение макроскопических грибов (макромрицетов) как компонентов растительных сообществ // Полевая геоботаника. - М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1959. - Т. 1. - С. 378-398.

4. Заповідники і національні природні парки України / Мінекобезпеки України. - Кив: Вища школа, 1999. - 232 с.

5. Зерова М.Я. Нові та маловідомі види агарикових грибів в Укр. РСР // Укр. ботан. журн... - 1959. - Т. 16, № 6. - С. 75-82.

6. Зерова М.Я. До флори агарикових грибів Криму // Укр. ботан. журн., 1962. - Т. 19, № 5. - С. 219-225.

7. Ісіков В.П., вмененко О.Ф. Дереворуйнівні гриби в Ялтинському гірсько-лісовому заповіднику // Укр. ботан. журн. - 1991. - Т. 48, № 5. - С. 19-22.

8. Рубцов Н.И. Растительный мир Крыма. - Симферополь: Таврия, 1978. - 128 с.

9. Саркина И.С. Аналіз видового складу макромрицетів різноманітних поясів рослинності Гірського Криму // Матер. конф. «Заповідна справа в Україні на межі тисячоліть (сучасний стан, проблеми і стратегія розвитку)». - Канев, 1999. - С. 157-161.

10. Саркина И.С. Каталог макромрицетов Крыма. - Ялта, 2001. - 26 с.

11. Moser M. Remarcable species of Agaricales collected in the Crimean mountains (Ukraine) // Укр. ботан. журн. - 1993. - Т. 50. - В. 4. - С. 93-103.

УДК 594.38

ДО ВИВЧЕННЯ ВИДОВОГО РІЗНОМАНІТТЯ НАЗЕМНИХ МОЛЮСКІВ (GASTROPODA, PULMONATA) ГОРГАН

Н.В. Сверлова¹, С.П. Кирпан²

¹ - Державний природознавчий музей НАН України,
м. Львів, Україна

² - Прикарпатський університет ім. В.С. Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

Sverlova N.V., Kyrpan S.P. To the study of specific diversity of terrestrial molluscs (Gastropoda, Pulmonata) of Horhany

Literary data and personal collection of land molluscs from Gorgany were analysed. Mollusc collection of State Museum of Natural History (Lviv) was inspected too. 66 species of land molluscs were registered for certain for studied area. This forms more half of land mollusc fauna of Ukrainian Carpathians.

Наземні моллюски є невід'ємним компонентом гірських екосистем. Першим кроком до збереження їх видового різноманіття на будь-якій території є якомога повніше встановлення їх сучасного видового складу та особливостей біотопного розподілу (Сверлова, 2000), а також можливих змін у складі наземної малакофауни протягом достатньо тривалого періоду часу (Сверлова, 1999) або останніх років. Це вимагає не лише проведення сучасних фауністичних досліджень у гірських екосистемах, але й критичної ревізії літературних даних і музейних колекцій.

Видовий склад наземних молосків Горган.

Види молосків	Літературні джерела	Музейні фонди	Власні збори
родина Asiculidae			
<i>Asicula polita</i> (Hartmann, 1840)	В	+	+
родина Ellobiidae			
<i>Carychium minimum</i> O.F.Muller, 1774	В	+	
<i>C. tridentatum</i> (Risso, 1826)	В*	+	+
родина Succineidae			
<i>Succinella oblonga</i> Draparnaud, 1801	В	+	
<i>Succinea putris</i> (Linnaeus, 1758)	В	+	
родина Cochlicoridae			
<i>Cochlicopa lubrica</i> (O.F.Muller, 1774)	В	+	+
родина Vallonidae			
<i>Acanthinula aculeata</i> (O.F.Muller, 1774)	В	+	
<i>Vallonia costata</i> (O.F.Muller, 1774)	В	+	
<i>V. pulchella</i> (O.F.Muller, 1774)	В	+	
<i>V. excentrica</i> (Sterki, 1892)			+
родина Vertiginidae			
<i>Columella edentula</i> (Draparnaud, 1805)	В	+	
<i>Truncatellina cylindrica</i> (Ferussac, 1807)	В	+	
<i>Vertigo pusilla</i> O.F.Muller, 1774	В	+	
<i>V. antivertigo</i> (Draparnaud, 1801)	В	+	
<i>V. substriata</i> (Jeffreys, 1833)	В	+	
<i>V. pygmaea</i> (Draparnaud, 1801)	В	+	
<i>Vertilla angustior</i> (Jeffreys, 1830)	В	+	
родина Orculidae			
<i>Argna bielzi</i> (Rossmassler, 1859)	В	+	+
родина Buliminidae			
<i>Merdigera obscura</i> (O.F.Muller, 1774)			+
<i>Ena montana</i> (Draparnaud, 1801)	В, U	+	
родина Clausilidae			
<i>Cochlodina laminata</i> (Montagu, 1803)	В	+	
<i>C. orthostoma</i> (Menke, 1830)	В	+	
<i>Ruthenica filigrana</i> (Rossmassler, 1836)	В	+	+
<i>Clausilia dubia</i> Draparnaud, 1805	В	+	
<i>C. cruciata</i> (Studer, 1820)	В, U	+	
<i>Macrogastra latestriata</i> (A.Schmidt, 1857)	В, U	+	
<i>M. tumida</i> (Rossmassler, 1836)	В	+	+
<i>Bulgarica cana</i> (Held, 1836)	В	+	
<i>Balea stabilis</i> (L.Pfeiffer, 1847)	В, U	+	+
<i>Vestia turgida</i> (Rossmassler, 1836)	В*, U	+	
<i>V. gulo</i> (E.A.Bielz, 1859)	В*, U	+	+
родина Endodontidae			
<i>Punctum pygmaeum</i> (Draparnaud, 1801)	В	+	
Родина Arionidae			
<i>Arion subfuscus</i> (Draparnaud, 1805)	В		+
<i>A. silvaticus</i> Lohmander, 1937	?		+

родина Gastrodontidae			
Zonitoides nitidus (O.F.Muller, 1774)	B	+	+
родина Euconulidae			
Euconulus fulvus (O.F.Muller, 1774)	B	+	+
родина Limacidae			
Limax maximus Linnaeus, 1758	B		
L. cinereoniger Wolf, 1803	B		
Malacolimax tenellus (O.F.Muller, 1774)	B		
Lehmannia marginata (O.F.Muller, 1774)	B		+
Bielzia coerulans (M.Bielz, 1851)	B		+
Родина Agriolimacidae			
Deroceras laeve (O.F.Muller, 1774)	B		+
D. reticulatum (O.F.Muller, 1774)			+
Deroceras sp.	B		
родина Vitrinidae			
Vitrina pellucida (O.F.Muller, 1774)	B	+	
Eucobresia nivalis (Dumont et Mortillet, 1852)	B*	+	+
Semilimax sp.	B	+	+
родина Zonitidae			
Vitrea diaphana (Studer, 1820)	B, U	+	+
V. transsylvanica (Clessin, 1978)	B		
V. crystallina (O.F.Muller, 1774)	B	+	
Aegopinella pura (Alder, 1830)	B	+	+
Aegopinella sp.	B, U	+	
Nesovitrea hammonis (Strom, 1765)	B	+	+
Oxychilus orientalis (Clessin, 1887)	B*	+	+
родина Daudebardiidae			
Carpathica calophana (Westerlund, 1881)	B, U	+	
родина Bradybaenidae			
Bradybaena fruticum (O.F.Muller, 1774)			+
родина Hygromiidae			
Edentiella bakowskii (Polinski, 1924)	B*, U	+	+
Perforatella dibothrion (M.v.Kimakowicz, 1884)	B, U	+	+
Monachoides vicina (Rossmassler, 1842)	B, U	+	+
Trichia hispida (Linnaeus, 1758)	B	+	
Euomphalia strigella (Draparnaud, 1801)	B		
родина Helicidae			
Arianta arbustorum (Linnaeus, 1758)	B, U	+	
A. aethiops petrii Kimakowicz, 1890	U		
Faustina faustina (Rossmassler, 1835)	B, U	+	+
Isognomostoma personatum (Lamarck, 1792)	B, U	+	+
Helix pomatia Linnaeus, 1758	B		+

Примітки: U – Urbanski, 1937; B – Bakowski, 1882, 1884, 1891; * – види були згадані в літературних джерелах під іншими видовими назвами; ? – неможливо встановити за наявними даними.

Незважаючи на досить добру вивченість наземної малакофауни Українських Карпат в цілому (Байдашников, 1988, 1989), дані щодо окремих регіонів залишаються до цього часу фрагментарними. Наземні молоски Горган були найбільш детально досліджені Й.Бонковським (Bakowski, 1882, 1884, 1891). Окремі відомості щодо малакофауни цієї території знаходимо в праці

Я. Урбанського (Urbanski, 1937).

У другій половині ХХ ст. ґрунтовних досліджень наземних моллюсків Горган, на жаль, не проводилося. З видів, згаданих В.І. Яворницьким (1987, 2000) для Карпатського національного природного парку, частина базується на помилковому визначенні (Сверлова, 2000). Наукову цінність робіт знизило використання лише визначника І.М. Ліхарева і Е.С. Раммельмейер (1952) та ігнорування більш сучасних поглядів щодо систематики наземних моллюсків. У згаданому виданні відсутня, наприклад, ціла низка видів з родин Zonitidae і Vitrinidae, що трапляються в Українських Карпатах (Байдашников, 1988, 1989).

У серпні 2001 р. нами досліджувались наземні моллюски в околицях сс. Зелена та Бистриця Надвірнянського району Івано-Франківської обл. Моллюсків і пусті черепашки збирали в природних лісових та антропогенних біотопах, у підстилці, верхніх шарах ґрунту, гнилій деревині, під камінням та стовбурами повалених дерев, на рослинах. Крім того, була проведена ревізія матеріалів з фондів Державного природознавчого музею НАН України (м. Львів). Наземні моллюски Горган представлені там зборами Й. Бонковського (Bakowski, 1891) та Січа з околиць наступних населених пунктів: Івано-Франківська обл., Надвірнянський р-н, сс. Микуличин і Кременці; Рожнятівський р-н, с. Осмолода.

Враховуючи власні збори, літературні дані та фондові матеріали ДПМ НАНУ, на території Горган достовірно зареєстровано зараз 66 видів наземних моллюсків (Таблиця), що становить 63,5% від наземної малакофауни Українських Карпат (Байдашников, 1993). Подальші дослідження можуть виявити ще деякі види, широко розповсюджені в межах Українських Карпат, Європи або цілої Голарктики.

Видовий склад моллюсків виявляється досить однорідним у межах дослідженої території. Найтиповішими елементами наземних малакоценозів є *Virtea diaphana*, *Aegopinella pura*, *Oxychilus orientalis*, *Vestia gulo*, *Perforatella dibothrion*, *Bielzia coeruleans* та деякі інші види. Видовий склад наземних моллюсків Горган залишається також досить сталим протягом останнього століття, деякі відмінності у видових списках (Таблиця) зумовлені переважно випадковим недообліком окремих видів.

21,2% наземної малакофауни Горган складають карпатські види (Байдашников, 1988). Проте серед специфічних високогірських форм зареєстрована лише *Arianta arbustorum* (Urbanski, 1937). З синантропних або схильних до синантропізації видів достовірно відмічено лише *Limax maximus* і *Deroceas reticulatum*. Червонокнижних видів наземних моллюсків на території Горган до цього часу не виявлено.

1. Байдашников А.А. Зоогеографический состав и формирование наземной малакофауны Украинских Карпат // Зоол. журн. – 1988. – Т.67, вып. 12. – С.1787-1797.

2. Байдашников А.А. Вертикальное распределение наземных моллюсков Украинских Карпат // Вестн. зоол. – 1989. – № 5. – С.55-59.

3. Байдашников А.А. Редкие наземные моллюски (Gastropoda) в горных ландшафтах Украинских Карпат // Фауна Східних Карпат: Сучасний стан і охорона. Матер. конф. – Ужгород, 1993. – С.258-260.

4. Лихарев И.М., Раммельмейер Е.С. Наземные моллюски фауны СССР // Определители по фауне СССР. –М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1952. – Т.43.

<i>Петлін В.М., Чорновус Т.М.</i> Ландшафтно-біологічне різноманіття гір як індикатор їх функціональної стійкості	425
<i>Позаченюк Е.А., Соцкова Л.М., Панін А.Г.</i> Оцінка ландшафтного різноманіття Криму	428
<i>Позняк С.П.</i> Проблеми стійкості і збереження ґрунтового покриву Українських Карпат	432
<i>Придюк М.П.</i> Шапінкові гриби соснових лісів Кримського заповідника	435
<i>Прокопенко Е.В.</i> До вивчення фауни павуків (Aranei) Карпатського біосферного заповідника	438
<i>Рифф Л.Е.</i> Рідкісні петрофітні фітоценози гірського Криму і питання їх охорони	442
<i>Різун В.Б., Різун Е.М.</i> Фрагментація біогеоценотичного покриву Українських Карпат і проблеми збереження різноманіття тварин	445
<i>Саркіна І.С.</i> Базиціальні макроміцети фітоценозів Ай-Петринської яйли: Ялтинський гірсько-лісовий заповідник	449
<i>Сверлова Н.В. Курпан С.П.</i> До вивчення видового різноманіття наземних молосків (Gastropoda, Pulmonata) Горган	454
<i>Сенчина Б.В.</i> Біогеографічні закономірності поширення аркто-альпійських рослин в Українських Карпатах	458
<i>Сичак Н.М.</i> Рідкісні та ендемічні види роду <i>Alchemilla</i> L. (Rosaceae) у флорі Українських Карпат	463
<i>Сіренко О.Г.</i> Сосна кедрова європейська (<i>Pinus cembra</i> L.): хорологія та охорона	467
<i>Склонна Л.У.</i> Статева репродукція сосни Станкевича в Криму	470
<i>Скрипнікова М.І.</i> Ґрунти давніх терасових агрокомплексів різних гірських регіонів	474
<i>Соловей Т.В.</i> Детермінованість просторово-функціональних змін іхтіокомплексів Пруту якістю води	477
<i>Станкевич О.</i> Досвід “Екосфери” у збереженні біологічного і ландшафтного різноманіття	481
<i>Стефанюк Б.Б.</i> Ґрунтові дослідження в Карпатському НПП	483